

Uit de oude doos

Dertig jaar onder de aarde:

Norbert Casteret

Eind negentiende eeuw werd Norbert Casteret in het Franse dorp Saint-Martory geboren. Toen hij negentig jaar later - in 1987 - stierf, werd hij beschouwd als een van de bekendste Franse speleologen, zoniet de bekendste. Vanaf zijn tiende trok de jonge Casteret op exploratie in de grotten in zijn nabije omgeving. Met gebrekkige hulpmiddelen - dikwijls niet meer dan een kaars en een touw - daalde hij diep in de ondergrond van de Pyreneeën af. Het duurde niet lang of hij raakte gefascineerd door de merkwaardigste bewoners van de grotten: vleermuizen. Hij maakte nauwkeurige aantekeningen over de soorten en aantallen die hij in allerlei grotten vond, en vanaf 1936 waagde hij zich aan een geheel nieuwe vorm van vleermuizenonderzoek: het ringen. Hij is de eerste Fransman die zich door het ringen van vleermuizen een beeld trachtte te vormen van hun verplaatsingsgedrag.

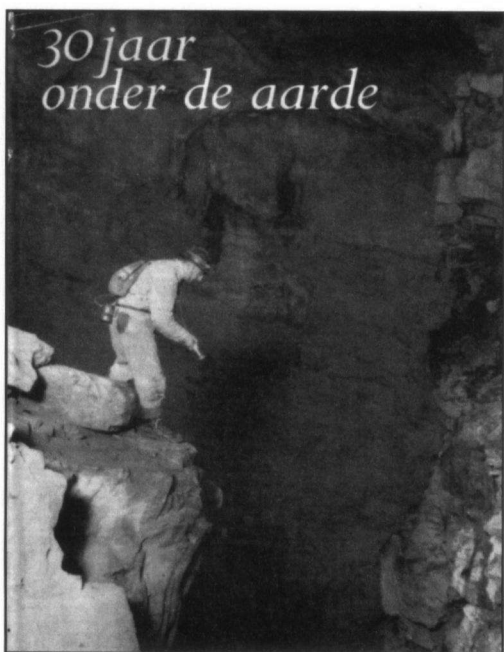
Van de tientallen boeken die Casteret schreef over zijn exploraties, zijn er twee haast volledig gewijd aan vleermuizen, waaronder *Une vie de chauve-souris*. In een ander boek, *30 jaar onder de*

aarde, de vertaling uit 1954 van *Trente ans sous terre*, wijdt hij één hoofdstuk aan vleermuizen en het ringonderzoek. De inleidende zinnen van dit hoofdstuk verraden iets van de levensfilosofie van deze speleoloog:

“Onder het rijke, uiterst gevarieerde studiemateriaal dat men in de grotten aantreft, nemen de levensgewoonten en de levensvoorwaarden van de hollenfauna wel een zeer bijzondere plaats in en dit geldt vooral voor de vleermuizen. Doordat wij zovele jaren grotten en afgronden hebben bezocht, zijn wij ruimschoots in de gelegenheid geweest kennis te maken met deze diertjes waarover zoveel legenden en onjuiste voorstellingen bestaan. En, zoals vaak gebeurt, is de werkelijkheid veel vreemder en fascinerender dan men ooit had kunnen dromen, zodat wij ons nu tot taak stellen de lezer wat meer bekend te maken met de zeden en gewoonten van dit vreemde volkje.”

Bij het lezen van de verslagen van Casteret verwacht je niet meteen verrassende feiten of nieuwigheden te ontdekken. En toch: op blz. 187 van *30 jaar onder de aarde* schrijft hij: “De vleermuizen worden soms ver van de plek waar ze zijn geringd ontdekt. Zo is de mopsneus (BV: mopsvleermuis) H.2041 die ik had geringd in de grot van Tignahustes (Hautes-Pyrénées) door padvinders aangetroffen in de groeven van Saint-Martin-le-Noeud, bij Beauvais (Oise) luchtgemeten een afstand van 760 kilometer. Maar het afstandsrecord is in het bezit van hoefijzerneus G.084. Dit exemplaar had ik geringd in de grot van Gargas (Hautes-Pyrénées) en werd gevangen in Trienbach (Beieren), een afstand van 1100 kilometer.”

De hier vermelde afstanden staan in scherp contrast met de afstandsrecords die te lezen staan in de *Gids van de vleermuizen van Europa* (Schober & Grimmberger, 2001). Als langst afgelegde afstand van geringde dieren vinden we daarin bij de grote en kleine hoefijzerneuzen resp. 320 en 153 kilometer (dus geen 1100) en bij de mopsvleermuis 290 kilometer (dus geen 760). Hoewel Casteret werkte met vogelringen van het Natuurhistorisch museum in Parijs, en hij de resultaten van zijn onderzoek neppende in verschillende boeken en rapporten, zijn die dus kennelijk niet doorgedrongen tot de internationale literatuur. 760 in plaats van 290 en

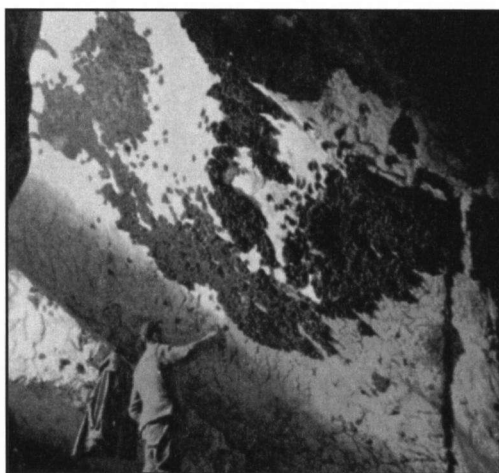

1100 in plaats van 320 kilometer: blijkbaar zijn vleermuizen in staat om veel verder weg te trekken dan wij misschien denken.

Casteret ondernam ook proeven met geringde vleermuizen: zo liet hij dieren los op grote afstand van hun kolonieplaats om te zien of ze terugkeerden. Dat was het geval met vale vleermuizen die hij losliet; eerst op 16 en daarna op 36, 100, 120, 150, 180, 200, 265, 280 en 300 kilometer. Slechts van vleermuizen die op een afstand van 400 of meer kilometer waren gelost, ving hij geen dieren terug. Dat betekent echter nog niet dat ze niet tot terugkeer naar hun kolonie in staat zouden zijn. Ook de Nederlandse vleermuizenonderzoeker Leo Bels ondernam dergelijke proeven met onder andere rosse vleermuizen.

Dat Casteret op de hoogte was van de ecologie van vleermuizen, bewijst hij in zijn boek met een korte uitleg over de toen recent ontdekte sonar bij vleermuizen. Hij schrijft daarover onder andere: "De ontdekking, dat vleermuizen over een soort radar beschikken, heeft misschien niet zo'n geweldige indruk gemaakt op het publiek, temeer omdat de proeven werden gedaan in zeer onrustige tijden toen zich de ene schokkende gebeurtenis na de andere voordeed. Maar in de eenzaamheid der grotten bracht deze ontdekking mij eindelijk een bevredigend antwoord op een vraag die me al jarenlang bezighield."

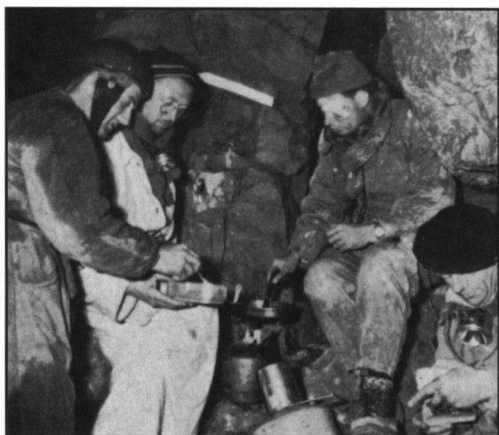
Dat Casteret zich als speleoloog ook bezorgd maakte over 'zijn' vleermuizen blijkt uit deze passage: "Ik nam me voor de interessante diertjes uit

Een kolonie vleermuizen

de grot met nog meer aandacht te bestuderen, toen zich in Tignahustes een geheel onverwacht verschijnsel voordeed. De kolonie die in de zomer van 1940 zoals alle jaren was weggetrokken, kwam in de lente van het daaropvolgende jaar, in 1941 dus, niet terug. Maar en april gingen voorbij, daarna mei en juni; het begon ernaar uit te zien dat de vleermuizen niet zouden verschijnen en dat bleek ook inderdaad het geval. Ze zijn nooit teruggekomen in de grot waar talloze generaties achtereenvolgens hebben gehuisd. Stellig draag ik daarvan de schuld, want de vleermuizen zullen wel zijn afgeschrikt doordat ik telkens nu eens bij dag, dan weer bij nacht de grot binnendrong, hen ving en ringde en ze zullen wel het besluit hebben genomen deze stille plek waar men hen vroeger ongemoeid liet, voor goed te verlaten nu ik hen het verblijf daar onmogelijk maakte. ...Tot mijn spijt zag ik me genoodzaakt mijn studie betreffende de 'vespertilio myotis' af te breken en ik zag me genoodzaakt me te gaan interesseren, of liever me te verlagen tot andere soorten die me in het begin minder aanlokten. ... de vleermuizen die men het meest aantreft in de grotten der Pyreneeën zijn de hoefijzerneuzen, die ik nu al jarenlang ring - tot op heden meer dan zesduizend exemplaren."

Ongetwijfeld vallen uit het werk van Casteret op de dag van vandaag nog veel meer conclusies te destilleren dan de speleoloog zelf deed. Dat werk laat ik echter met plezier aan anderen over.

Een maaltijd diep onder de aarde

Bob Vandendriessche